

Голові спеціалізованої
вченої ради Д 26.455.03
у ДВНЗ «Університет
менеджменту освіти»
НАПН України

Відгук

офіційного опонента кандидата педагогічних наук, доцента кафедри педагогіки, психології та управління навчальними закладами Рожної Тетяни Євгенівни на дисертаційне дослідження Бажана Сергія Петровича «Управління процесом практичної підготовки молодших спеціалістів технічних спеціальностей в умовах навчально-науково-виробничого комплексу», поданого на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.06 – теорія та методика управління освітою

Докорінні зміни, що відбуваються в усіх сферах життя українського суспільства, його демократизація, науково-технічний прогрес, інформаційний вибух сприяють творчому переосмисленню цих процесів педагогічною і психологічною науками з метою вироблення політики стратегічного розвитку системи національної освіти. Особливістю освіти має стати найповніше втілення в її змісті цілепокладального характеру людської діяльності, підготовка висококваліфікованих фахівців шляхом удосконалення практичної підготовки, зокрема, управління практичною підготовкою молодших спеціалістів технічних спеціальностей в умовах навчально-науково-виробничого комплексу.

Відтак актуалізується проблема створення коледжами власних виробничих потужностей, у тому числі, із залученням ресурсів роботодавців, підприємств, що сприятиме опануванню студентами практичних навичок та набуттю фахових компетентностей. Адже без знання особливостей професійної діяльності у виробничих умовах вони в подальшому не зможуть ухвалювати обґрунтовані технологічні та управлінські рішення.

Сказане дозволяє зробити висновок про актуальність і своєчасність наукової роботи, підготовленої Бажаном Сергієм Петровичем. Слід зазначити, що автором дотримано всіх необхідних організаційних умов щодо виконання дисертаційного дослідження, які полягають у його зв'язку з науковими програмами, планами й темами, які виконуються в Державному вищому навчальному закладі «Університет менеджменту освіти» НАПН України.

Зміст дисертації Бажана С. П. відображає технологію, організацію та основні етапи науково-педагогічного пошуку, підтверджує достовірність й обґрунтованість сформульованих теоретичних положень, висновків та рекомендацій. Ним зацентровано увагу на необхідності подолання об'єктивних протиріч, які виникли в теорії і практиці управління процесом практичної підготовки молодших спеціалістів технічних спеціальностей, пов'язаних із обмеженістю умов створення та функціонування навчально-науково-виробничого комплексу на базі промислових підприємств.

Безпосередньо перейдемо до аналізу дисертаційної роботи Бажана Сергія Петровича.

Структурні частини дисертації логічно пов'язані між собою і становлять органічну єдність. Чітко визначено основні компоненти наукового апарату: мету, завдання, об'єкт, предмет. Для розв'язання дослідницьких завдань використано комплекс взаємодоповнюючих методів теоретичного й емпіричного дослідження; науково коректно обґрунтовано наукову новизну та практичне значення роботи. Сергій Петрович уперше теоретично обґрунтував й експериментально перевірів модель управління процесом практичної підготовки молодших спеціалістів технічних спеціальностей в умовах регіонального навчально-науково-виробничого комплексу. При цьому, як зазначає дисертант, «для навчальних закладів цього типу нагальною є потреба у створенні умов для набуття студентами практичного досвіду вже під час навчання, що потребує нових підходів до організації їх практичного навчання, сприяння підвищенню результатів підготовки, які визначено вимогами Державних освітніх стандартів та навчальних програм» (стор. 5 дисертації).

Практичне значення розглядуваного дисертаційного дослідження вбачається в тому, що одержані С. П. Бажаном результати можуть і повинні враховуватись керівним та науково-педагогічним складом навчальних закладів у процесі організації та управління практичною підготовкою молодших спеціалістів технічних спеціальностей в умовах навчально-науково-виробничого комплексу, що здійснюється на базі галузевих виробничих підприємств та установ.

Як показує проведений аналіз, апробація результатів дослідження є достатньою. Так, основні наукові положення та практичні рекомендації дослідження обговорювалися на 8 наукових зібраннях різного рівня (міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференціях). За результатами дослідження опубліковано 21 наукову працю, 13 з яких надруковано у наукових фахових виданнях, 3 статті у зарубіжних виданнях, видана за кордоном одна одноосібна монографія (видавництвом Lambert Academic Publishing, Німеччина), 2 методичні рекомендації, 1 наскрізна програма практики, 1 Положення про науково-дослідницьку роботу студентів коледжу.

Зазначене засвідчує наукову активність, професійну зацікавленість дисертанта та сформованість у нього належного рівня наукової культури.

Слід відзначити також широту й різноманітність опрацьованої дисертантом джерельної бази, яка налічує 307 найменувань використаної літератури, із них 14 – іноземною мовою. Під час її опрацювання дослідник виявив високий рівень наукової компетентності, ерудиції, продемонстрував власну точку зору, належну наукову та професійну етичність при аналізі поглядів вітчизняних та зарубіжних учених.

Зміст дисертації відповідає поставленим завданням. Здобувач вміє логічно викладати та аналізувати теоретичний і законодавчий матеріал, здійснювати переконливі твердження, вести змістовну і наукову полеміку, формулювати виважені висновки, застосовувати різні методи висвітлення пріоритетних напрямів досліджуваної проблеми.

Відповідно до цього перший розділ наукового доробку присвячений всебічному розгляду наукових основ, порівнянню закордонного та вітчизняного досвіду, нормативно-правовому забезпеченню та виявленню стану сучасної практики управління процесом практичної підготовки молодших спеціалістів технічних спеціальностей в умовах навчально-науково-виробничого комплексу. Автором здійснено плідний науковий пошук, спрямований на уточнення основних понять дослідження, зокрема: «управління» (стор. 15-16 дисертації), «процес» (стор. 15 дисертації), «принципи управління» (стор. 17 дисертації), «управління інноваційними процесами» (стор. 19 дисертації) та ін..

Проведений аналіз наукових джерел дав змогу Бажану С. П. виділити та обґрунтувати характеристику принципів системного підходу (стор. 21–22 дисертації), а також визначити основні показники якості управління процесом практичної підготовки молодших спеціалістів технічних спеціальностей в умовах ННВК, зокрема, рівень розвитку освітнього простору комплексу, якість освітніх і навчально-виробничих процесів (стор. 23 дисертації). Додатковими показниками ефективності управління навчально-виробничим процесом можуть виступати: розвиток інформаційного поля освітнього простору комплексу, рівень зовнішніх та внутрішніх комунікаційних зв'язків, ефективність моніторингових досліджень ходу та результативності інноваційних процесів у підготовці молодших спеціалістів (стор. 23 дисертації).

У результаті дослідження процесу практичної підготовки молодших спеціалістів технічних спеціальностей у вищих навчальних закладах дисертант зробив висновок про те, що професійна активність – це активність особистості, яка виявляє готовність та прагнення до дій. І проявляється вона у свідомій організованій та цілеспрямованій взаємодії з об'єктом діяльності. Тому постає питання професійної самореалізації особистості, що належить до фундаментальних проблем соціальної психології, оскільки саме завдяки процесу індивідуальної самореалізації відбувається включення особистості людини до суспільних відносин (стор. 25 дисертації). Також заслуговує на увагу висновок про те, що практика студентів, як форма навчання, є обов'язковою для вищих навчальних закладів і передбачає отримання студентами професійних умінь і вмінь що встановлені державним стандартом освіти за обумовленим освітньо-кваліфікаційним рівнем вищої освіти. Практична підготовка молодших спеціалістів повинна здійснюватися в умовах сучасних галузевих виробничих підприємств і організацій, а її провадження відбуватиметься під організаційно-методичним керівництвом викладача ВНЗ і фахівця підприємства (стор. 27 дисертації).

Бажан С. П. ґрунтовно вивчив зарубіжний досвід організації практичної підготовки фахівців технічних спеціальностей. Викликає науковий інтерес так звана «практика вільного слухача» (Hospitantz). Цей вид стажування інколи пропонують студентам, які ще не встигли отримати досвід з певної спеціальності і роблять перші кроки в професійній сфері. Розкритий зміст «добровільної практики», що виокремлює набуття високої мобільності та активності в професійній сфері (стор. 34 дисертації). Також акцентована увага у дослідженні і на вітчизняний досвід організації практичної підготовки фахівців технічних спеціальностей, зокрема, на навчально-виробничі комплекси які виконували навчальні функції, «Заводи-ВТУЗи» (стор. 39-43 дисертації).

Після вивчення зарубіжного та вітчизняного досвіду щодо організації практичної підготовки фахівців технічних спеціальностей, дисертант зазначає, що практична підготовка молодших спеціалістів технічних спеціальностей у вищих

навчальних закладах сьогодні потребує суттєвого реформування. Виробнича практика на підприємстві покликана стати основною складовою частиною організації навчально-виховного процесу та сформувати у фахівця – випускника вищого навчального закладу професійне вміння і навички приймати самостійні рішення на конкретній ділянці роботи в реальних виробничих умовах шляхом виконання різних обов'язків, властивих майбутній професійній діяльності. Розробка та впровадження системи ранньої адаптації випускників на первинних посадах допоможе встановити міцний зв'язок між вищими навчальними закладами та роботодавцями. Це позбавить учасників навчального процесу формально підходити до організації виробничого навчання в умовах діючих виробництв. Адже формалізм виникає через недостатню кількість базових підприємств та незацікавленість їх керівників у залученні студентів до роботи. Вирішення проблеми адаптації молодих спеціалістів на робочих місцях має суттєво підвищити конкурентоспроможність випускників коледжів та технікумів у сучасних ринкових умовах (стор. 44 дисертації).

Здійснивши аналіз нормативно-правового забезпечення управління процесом практичної підготовки молодших спеціалістів технічних спеціальностей в умовах навчально-науково-виробничого комплексу, дисертант констатує той факт, що на державному рівні існує нагальна потреба в реалізації гнучкої системи практичної підготовки та працевлаштування, здатної реагувати на потреби ринку праці, де питання якості практичної підготовки фахівців з вищою освітою повинно стояти на першому місці (стор. 52 дисертації), ефективна реалізація питання практичної підготовки може відбутися лише за умов формування соціального пакету та державних гарантій підтримки молоді під час проходження практичного навчання (стор. 56 дисертації).

За результатами констатувального етапу педагогічного експерименту (анкетування та опитування представників коледжів, технікумів, університетів що є учасниками різних типів освітніх мереж в різних регіонах країни – Дніпропетровської, Івано-Франківської, Черкаської, Сумської, Полтавської областей) було з'ясовано, що підприємства не приділяють достатньої уваги якості практичної підготовки студентів з таких причин: незадовільний стан матеріально-технічної бази; закриття виробництв на підприємствах, які традиційно були визначені як базові; зменшення обсягів продуктивного виробництва та скорочення чисельності персоналу підприємств; відсутність ранньої виробничої адаптації випускників коледжів та технікумів (стор. 85 дисертації).

Узагальнення досвіду навчально-практичної роботи коледжів та технікумів, а саме: Дніпродзержинського металургійного коледжу, Кам'янського державного енергетичного технікуму, Економічного коледжу ДВНЗ «Дніпровського державного технічного університету, Дніпродзержинського індустріального коледжу ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет», Івано-Франківського коледжу Львівського національного аграрного університету, Коледжу економіки і управління Східноєвропейського університету економіки і менеджменту, Комсомольського політехнічного коледжу Кременчуцького національного університету імені М. Остроградського та Індустріально-педагогічного технікуму Конотопського інституту Сумського державного університету, які є учасниками різних освітніх комплексів, показує, що вирішальне значення для формування практичних вмінь студентів мають: структура навчального матеріалу, методи навчання, свідомо діяльність викладачів, злагодженість взаємодій учасників освітніх комплексів та умови організації

навчально-виробничого процесу. Успіх практичного навчання багато в чому залежить від матеріально-технічного забезпечення цього процесу. У сучасних умовах – це один з найбільш проблемних чинників організації практичного навчання (стор. 84 дисертації).

У другому розділі, основним і за обсягом і за значенням, автор вичерпно дослідив модель управління процесом практичної підготовки молодших спеціалістів технічних спеціальностей в умовах навчально-науково-виробничого комплексу (стор. 95 – 140 дисертації). Перш ніж дати характеристику моделі, Бажан С. П. виокремив сутність та особливості управління процесом практичної підготовки молодших спеціалістів технічних спеціальностей в умовах навчально-науково-виробничого комплексу, спираючись на дані Департаменту інноваційної діяльності та трансферу технологій Міністерства освіти і науки України він з'ясував, що станом на 1 січня 2016 року в Україні створено та працює понад 400 мереж, які мають форму навчального, навчально-наукового, навчально-науково-виробничого, науково-впроваджувального, навчально-виробничого комплексу, центрів інновацій та трансферу технологій, інноваційно-технологічного кластеру (стор. 96 дисертації). Також було розглянуто ННВК як інноваційну інфраструктуру, що покликана здійснювати активну підтримку інноваційних процесів, які відбуваються в різних галузях національної економіки на шляху реалізації системи заходів для створення і практичного впровадження нових науково-технічних та соціально-організаційних пропозицій, що сприяє кращому задоволенню господарських, соціальних і економічних потреб суспільства (стор. 97 дисертації).

Сергій Петрович всебічно розкрив зміст структурних складових та компонентів моделі управління процесом практичної підготовки молодших спеціалістів технічних спеціальностей в умовах ННВК, запропонована модель дозволяє оцінити ступінь відповідності існуючої системи підготовки молодших спеціалістів вимогам до складу і рівня компетенції випускника, а також прогнозувати зміни в майбутній фаховій його діяльності.

Вагомим за науково-практичними результатами видається третій розділ дисертації, в якому здійснено експериментальну перевірку та узагальнення результатів упровадження моделі управління процесом практичної підготовки молодших спеціалістів технічних спеціальностей в умовах навчально-науково-виробничого комплексу, експериментальна перевірка відбувалась відповідно до програми у 4 етапи. Кожний етап мав свої завдання, що представляють собою послідовність дій у процесі управління практичною підготовкою, основу змісту управління на кожному з етапів; пріоритетність функцій; умов, від яких залежить ефективність навчального процесу.

Науковець демонструє послідовність у своїх судженнях у плані критичного аналізу основних напрямів експериментальної перевірки реалізації розробленої моделі, які характеризують закономірність формування і здійснення ефективних управлінських дій через впровадження наукової складової в освітній процес підготовки молодших спеціалістів. Вони вказують на загальний зміст управління і разом з тим відображають специфічні умови досягнення ефективного управління процесом практичної підготовки молодших спеціалістів технічних спеціальностей в умовах ННВК. Ефективність реалізації такої моделі можлива лише за умови цілеспрямованих управлінських дій на кожному етапі управління процесом практичного навчання. Тут важливе значення мають управлінські рішення, які в умовах інноваційного розвитку

освітнього середовища ННВК набувають особливого сенсу.

Головною експериментальною базою, для дослідження, було обрано Дніпродзержинський індустріальний коледж ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет», допоміжною базою стали: Дніпродзержинський металургійний коледж, ПАТ «Дніпровський меткомбінат», ПАТ «ДНПРОВАГОНМАШ», які входять в освітню мережу – РННВК «Прометей» що заснований на базі ДВНЗ «Дніпродзержинський державний технічний університет». А також були задіяні інші навчальні заклади регіону, що не входять до складу РННВК «Прометей», але впливають на регіональну освітню політику. Для об'єктивності отриманих результатів дослідження автор зазначив, що була проведена їх апробація на базі ВНЗ інших регіонів (стор. 152 дисертації).

Математична обробка даних педагогічного експерименту свідчать про те, що застосування у навчально-практичному процесі науково-дослідницької роботи сприяє активізації навчання та забезпечує високий рівень сформованості готовності студента до майбутньої професійної діяльності, позитивне та дієве ставлення до навчання, розвиває в студентів інтерес до вивчення спеціальних дисциплін.

Позитивним аргументом, що підтверджує результативність проведеного наукового пошуку, є проявлена увага з боку закладів до заявленої проблематики, про що свідчать довідки про впровадження дослідження.

Висновки до всіх трьох розділів дисертації є слушними й обґрунтованими. Загальні висновки відповідають завданням виконаного дослідження, а також окреслюють перспективи подальшої наукової роботи, які наразі стоять перед педагогічною наукою у галузі вищої освіти. Представлені в дисертації таблиці (14), рисунки (13), додатки (10) розкривають і уточнюють факторологічний матеріал і підтверджують достовірність даних констатувального і формувального етапів педагогічного експерименту. Зазначене дає підстави стверджувати, що Бажан С.П. володіє вміннями аналізувати й синтезувати науковий і емпіричний матеріал.

Результати здійсненого дослідження є вагомими, наявною є новизна фактів, що полягає в розробці моделі управління процесом практичної підготовки молодших спеціалістів технічних спеціальностей в умовах навчально-науково-виробничого комплексу, реалізація якої базується на наукових принципах, підходах, технологічних аспектах управлінського процесу; у визначенні сутності таких понять: «регіональний навчально-науково-виробничий комплекс», «управління регіональним навчально-науково-виробничим комплексом», «управління навчально-виробничим процесом»; у набутті подальшого розвитку ідеї реалізації комплексного та технологічного підходів до управління процесом практичної підготовки молодших спеціалістів технічних спеціальностей у ННВК.

Логіка наукового пошуку, широта експериментальної бази, використання досягнень сучасної філософії, педагогіки, психології, соціології та управління, послідовність дослідницького процесу, проведеного Бажаном С. П., дали змогу отримати теоретично і практично значущі результати дослідження.

Автореферат дисертації відображає зміст основних положень дисертації.

Вищезазначене дозволяє стверджувати, що представлена дисертаційна робота є самостійним, завершеним науковим дослідженням, результати якого мають важливе теоретико-методологічне і практичне значення.

Разом із тим ознайомлення із дисертаційним дослідженням С.П. Бажана дозволяє висловити деякі критичні судження.

1. У вступі дисертації автором (стор. 5 – 12 дисертації) не зазначено основні етапи наукового пошуку, часові межі і лише в третьому розділі окреслив ці позиції, на що, безперечно, дослідник має право, хоча за нашим баченням, зазначене дещо збіднює презентацію наукового доробку.
2. На наш погляд, при вивченні сучасної практики управління процесом практичної підготовки молодших спеціалістів технічних спеціальностей в умовах навчально-науково-виробничого комплексу (підрозділ 1.4) доцільно було б розробити критерії та показники оцінювання результативності управління зазначеним процесом, що дало б можливість ґрунтовніше оцінити експериментальне впровадження означеної моделі.
3. У дисертаційній роботі (підрозділ 2.2) автором представлено модель управління процесом практичної підготовки молодших спеціалістів технічних спеціальностей в умовах навчально-науково-виробничого комплексу (стор. 119-140 дисертації), проте не зосереджується увага на розкритті поняття «моделювання», «модель» яке в контексті піднятої проблеми є теоретико-методологічною передумовою до представленої моделі. Також не акцентується увага на розкритті механізму управлінських дій, який необхідно відтворити керівникам у практичній управлінській діяльності у процесі реалізації даної моделі.
4. З огляду методичного забезпечення розробленої моделі доцільно було б запропонувати алгоритм її впровадження в управлінську практику (підрозділ 2.2).
5. У третьому розділі, в якому висвітлено експериментальну складову дослідження, доречно було б співставити одержані результати констатувального й формувального етапів педагогічного експерименту (стор.162-195 дисертації) у вигляді узагальнюючих діаграм та відобразити в тексті дисертації та автореферату.

Зроблені зауваження і побажання стосуються складних і дискусійних питань, не впливають на загальний високий науковий рівень дисертації, не піддають сумніву отримані наукові результати. Дисертант успішно виконав поставлені в дослідженні завдання, виявив високий рівень наукової і практичної роботи.

На підставі викладеного вважаємо, що дисертація С. П. Бажана: «Управління процесом практичної підготовки молодших спеціалістів технічних спеціальностей в умовах навчально-науково-виробничого комплексу» є самостійним, завершеним дослідженням і відповідає вимогам пунктів 9, 11-14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. №567 (зі змінами), паспорту спеціальності «теорія та методика управління освітою».

Автор дисертації Бажан С. П. на основі публічного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.06 – теорія та методика управління освітою.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки,
психології та управління
навчальними закладами,
завідувач Центру післядипломної
освіти та довузівської підготовки
Житомирського державного університету
імені Івана Франка

Рожнова Т. Є.

Підпис Рожнової Т.Є. засвідчує
Проректор з наукової і міжнародної
роботи Житомирського державного
університету імені Івана Франка,
доктор педагогічних наук, професор

Сейко Н.А.